

Lockarps kyrka

Lunds stift

Fasad mot sydväst.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2017-10-03

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Lockarps kyrka

Fosie församling, Malmö pastorat, Lunds stift

Lockarp socken, Malmö Lockarp 34:1, Malmö kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Från sydöst. Flygfoto:Pär-Martin Hedberg.

Lockarps by ligger sydöst om Malmö, på slätten omgiven av jordbruksmark. Området har varit bebott sen förhistorisk tid vilket fornlämningar i närheten visar. Namnet är belagt 1283 som Lokkathorp. Ändelsen -torp i betydelsen nybygge brukar hänföras till vikingatiden. Utgrävningar har funnit en storgård i byn redan under 900-talet. På 1400-talet anges i ett skuldebrev att det fanns en huvudgård med sex tillhörande bondgårdar. Lockarps socken var liten till ytan och bestod av enbart en by. På en lantmäterikarta från år 1700 fanns i byn 18 gårdar och fyra gathus. Byn hade en långsträckt öst-västlig riktning med kyrkan centralt placerad längs bygatan. Flera dammar som senare

dikades ut fanns inom bytomten. Jorden var indelad i smala tegar.

Enskiftet genomfördes 1805 i Lockarp då jorden delades i större samlade enheter. De flesta gårdar flyttades ut från byn, men fem blev kvar på ursprunglig plats.

1898 öppnade järnvägen, Kontinentalbanan mellan Malmö och Trelleborg. Lockarp fick en kombinerad station och postkontor öster om kyrkbyn. Genom järnvägen kom nya yrkesgrupper till Lockarp. Stationssamhället som byggdes skiljdes från kyrkbyn av järnvägen.

Idag är Lockarps kyrkby en liten by samlad längs bygatan som är belagd med gatsten. Ett par gårdar finns kvar intill kyrkan och hästar och får betar i hagarna. Längs gatan är gathus av varierande ålder. Byn avgränsas av järnvägen och Yttre ringvägen. Malmös infrastruktur och bebyggelse närmar sig men kyrkbyn är fortfarande klart avläsbar och lantlig. Resterna av stationssamhället är idag än mer avskilt sedan järnvägsövergången är borttagen och en tunnel under järnvägen är byggd längre bort.

Kyrkan ligger längs bygatan. Kyrkogården är omgärdad av en mur och inbäddad i grönska med höga träd. Öster om kyrkan ligger en långa som varit den gamla byskolan som senare blev församlingshem och numera är privatbostad. Mot söder utbreder sig jordbrukslandskapet med fält.

En bit bort österut går Glostorp kyrkväg som idag är cykelväg kantad av pilar.

Kyrkobyggnaden

Den nuvarande kyrkans utseende härrör från 1886. Äldre murar ingår dock i kyrkan.

En medeltida stenkyrka uppfördes troligen omkring sekelskiftet 1100/1200-talet.

Mycket litet är känt om den medeltida kyrkan. I en beskrivning av kyrkan från 1665 anges kyrkan ha långhus och kor. Ett tillbyggt vapenhus fanns på södra sidan. Kyrkan saknade torn men en klockstapel av trä stod på kyrkogården. Kyrkan var valvslagen. Klockstapeln revs 1795 och vapenhuset revs 1797. Klockan hängdes istället ovan ett valv i kyrkan.

1831 byggdes ett torn med lanternin ovanpå långhusets mur. Tornet ritades av J V Gerss.

1885-86 genomfördes en stor ombyggnad, nästintill nybyggnad av kyrkan.

Anledningen var dels befolkningsökningen men också för att församlingen inte ansåg den gamla kyrkan tillräckligt värdig. William Klein som var stadsarkitekt i Malmö fick uppdraget att rita. Kleins förslag godkändes dock inte av Överintendentämbetet.

Ritningarna omarbetades av arkitekt Ernst Jacobsson på ämbetet. Det tog många år mellan kyrkostämmans beslut om en större kyrka och den färdiga kyrkan. Flera olika förslag gjordes innan församling och Överintendentämbetet var överens.

Valven med tillhörande bågar och tornet revs. Takstolen och taket togs ner. Murarna byggdes på och höjdes fem fot. Ett nytt torn byggdes. Nya fönster högs ut, i långhuset fyra fönster på vardera långsida och i koret sju fönster.

I källorna finns motstridiga uppgifter om kyrkan. Ibland anges att kyrkan nybyggdes på en äldre grund, ibland att befintliga murar förhöjdes.

Kyrkan får nytt altare, ny predikstol, ny altarring samt en alturvägg. All träinredning målades i ekfärgad ton.

Invändigt hade mittgången omålat cementgolv och i koret terrazzosten. Väggarna målades med kvaderimitation. Taket var ett tresidigt brutet trätak, tredingtak, målat i ekfärgad ton. På valvbågen till koret var målat en inskription. Utvändigt lades galvaniserad plåt på taket.

Kyrkan har reparerats flera gånger, här ett urval från underhållsplanen:

1896 återfördes den gamla altaruppsatsen och predikstolen till kyrkan. Predikstolens baldakin ersattes av en ny.

1903 byggdes en ny orgelläktare då församlingen köpte Tygelsjös kyrkas gamla orgel.

1924 genomfördes en renovering av domkyrkoarkitekt Theodor Wåhlin.

Renoveringen innebar bland annat att korets tre gavelfönster mot öster murades igen.

Korfönstren mot norr och söder förminskades. Predikstolen sänktes och fick nytt underrede, trappan ändrades. Kvadermålningen togs bort och väggarna vitkalkades.

Det ekfärgade taket målades vitt. Marken dränerades runt kyrkan men fukt har ändå varit ett återkommande problem i kyrkan.

1967 sanerades inredningen från angrepp av strimmig trägnagare.

1973 renoverades kyrkan med helt ny färgsättning och bänkinredningen byggdes om.

Sitsarna breddades och fick fasta dynor. All träinredning målades om i bruna, beige, gula och orange färgtoner. Från början var taket målat i ekådring, det målades sedan vitt innan det målades om 1973 i ovanstående färger.

1991 togs altarringen bort. Skärmväggar med dörrar sattes upp vid sidan om altaruppsatsen som avskärmade sakristian.

2003 sattes en medeltida stenskiva in som altarskiva. Stenen upptäcktes 1999, den låg då som trappsten utanför ingången till sakristian. Relikgömman i skivan som var cementfylld återställdes och ett lock av kalksten tillverkades. Skivan är av Höörkalksten.

2017. Kyrkan har de senaste åren brukats allt mindre av den svenska församlingen.

Kyrkan används nu av en koptisk-ortodox församling i Malmö och kyrkan kommer att överlåtas till kopterna för en krona. Tanken är att koptiska-ortodoxa församlingen även ska bygga ett församlingshus i närheten av kyrkan.

Koptiska kyrkan är en av de äldsta kristna kyrkorna i världen och grundades under

första århundradet efter Kr. i Egypten.

Exteriör

Kyrkan består av ett långhus med ett tresidigt något lägre och smalare kor i öster samt ett torn i väster. Gjutjärnsfönstren sitter i rundbågiga öppningar. Fasaden artikuleras av lisener, gesimser, friser och kvartskolonner. Taket är belagt med korrugerad plåt. Fasaden är vitputsad och symmetriskt lika mot söder och norr.

Fasad mot sydöst.

Fasad mot norr. Fd skolan och församlingshemmet.

Tornet mot söder.

Huvudentré mot väster.

Koret mot öster.

Kyrkans äldre murar var byggda av gråsten, medan kyrkans delar från 1886 är i tegel enligt underhållsplanen. Utsmyckningar och detaljer, till exempel kolonner är utförda i prefabricerad betong. Fasaden är slätputsad. Sockeln är slätputsad och gråmålad. Fasadens hörn markeras av lisener och mellan långhus och kor av pilastrar. Fönsteromfattningarna är gjutna kvartskolonner. Mellan fönstren finns en gördelgesims. Längs takfoten under takgesimsen löper en rundbågsfris runt hela kyrkan. Rundbågsfrisen finns även på gavlarna.

Fönstren av gråmålat gjutjärn från 1886 sitter inmurade i rundbågiga öppningar. Solbänkarna är av gråmålad järnplåt. På södra sidan är solbänkarna förlängda 1894. Gjutjärnsfönstren är indelade i rektangulära partier med halvrunda avslutningar. De är försedda med klart enkelglas förutom fönstret vid predikstolen som har råglas sedan 1954. Långhuset har fyra fönster på vardera sidan och koret två mindre fönster mot norr och söder. Korets tre fönster mot öster murades igen till blindfönster och fönstren mot norr och söder i koret minskades 1924 vid Wåhlins renovering.

Tornets östra och västra sida har utskjutande partier med sadeltak. Fönstren är trekopplade. Dubbla ljudöppningar finns i varje väderstreck täckta med brädluckor. Tornets lisener är försedda med flera svartmålade liljeformade ankarslut.

Huvudingången i väster i tornet omges av en perspektivportal med kvartskolonner och rundbågar. Dubbeldörren är brunmålad och försedd med speglar. Över porten sitter en tavla med texten Restaurerad under Oscar den II:s regering. Därövanför finns ett stort rosettfönster. Ytterligare en ingång finns i östra gaveln till sakristian. Dörren är en raktäckt enkeldörr med speglar.

Långhus, kor och tornets sidogavlar har sadeltak täckt med korrugerad förzinkad plåt som är gråmålad. Tornet kröns av en pyramidformad spira täckt med falsad plåt. På torn toppen sitter en kyrktupp ovanpå ett ringkors. Takavvattningen är av gråmålad plåt.

Interiör

Det lilla vapenhuset ligger i tornets bottenvåning. Taket, klätt med målad panel, är lågt eftersom det är undersidan av orgelläktaren. Golvet är belagt med tegel, väggarna är putsade och målade. Spegeldörrar leder till torntrappa och förråd i söder och norr. I öster leder en glasad spegeldörr till kyrkan.

Kyrkorummet består av långhus och upphöjt kor i öster. I väster finns orgelläktaren. Slutna bänkar står på ömse sidor om mittgången i långhuset. Golvet i mittgången är täckt med en klistrad heltäckningsmatta. Under bänkkvarteren ligger lackade brädor. Väggarna är putsade och målade gulvita.

Taket är ett tredingstak indelat med balkar och speglar. Balkarna vilar på konsoler på väggarna. Mellan vägg och tak löper en rundbågsfris.

I taket hänger två kristallkronor och på väggarna sitter lampetter i samma stil.

Predikstolen står i långhusets nordöstra hörn.

Orgelläktaren vilar på åttkantiga träpelare och har ett genombrutet räcke med rundbågar. Bänkar, tak, orgelbarriär, skärmväggar och innerdörrar är målade i

gemensam färgsättning i brunt, beige, gult och accent av orange sedan 1973.

Triumfbågen är hög och rundbågig. Koret är förhöjt med två granitsteg. Korgolvet är belagt med cementterrazzo. Väggarna är putsade och målade brunbeige, taket är ett tredingstak lika som i långhuset.

I koret står altaruppsatsen med skärmväggar vid sidorna. Dopfunten står på norra sidan och en ljusbärare på södra sidan.

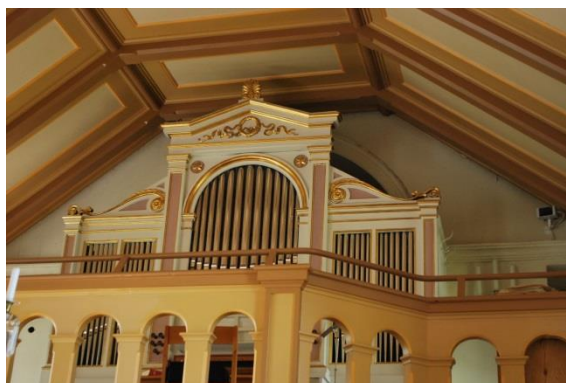
Den mycket smala sakristian är inrymd bakom altaruppsatsen. Väggar och tak är lika som koret medan golvet är belagt med linoleum.

Långhuset mot koret i öster.

Långhuset mot orgelläktaren i väster.

Orgelfasaden.

Orgelläktaren nås från vapenhuset med en trätrappa. En brant smal trappa leder vidare till klockvåningen med de två klockorna. Brädklädda dubbla ljudluckor sitter i alla väderstreck.

Vinden nås genom en liten taklucka. Vinden är ej inventerad.

Inredning och inventarier

Altaret av mörklaserat trä från 1700-talet byggdes om 2003 när en medeltida altarsten ersatte träskivan. Träfronten har speglar med gulddramar. Altarstenens tidigare relikgömma har ett lock av kalksten. Den tunga skivan vilar på en stålställning innanför träfronterna.

Altaruppsatsen av målat trä är tillverkad 1706 medan målningen tillkom 1711.

Träsniderierna utfördes av snickarmästare Nils Wulf i Malmö och tavlan målades troligen av Andreas von Köhlen.

Snidade beslagsvingar med blom och bladmönster omger uppsatsen på sidorna. Den runda målningen i dova färger med motiv av nattvardens instiftande omges av en snidad förgylld bladverksram. Överstycket är en bruten trekantsgavel med figurer av änglar och Kristus av trä eller gips.

Altaruppsatsen och altarskivan.

Predikstolen.

Dopfunten av sandsten.

Dopfunten av sandsten är troligen tillverkad omkring 1200-talet. Den cylindriska cuppan avsmalnar mot foten som är fyrkantig och avfasad mot cuppan. Dopfunten är odekorerad. Fram till 1924 var dopfunten rödmålad.

Predikstolen från 1589 av ek är troligen utförd vid Mogens Snedkers verkstad. Den nedre delen av predikstolen tillverkades 1924 vid Theodor Wählin's restaurering då han sänkte predikstolen och ändrade trappan. Predikstolen stod tidigare på en kraftig

kolonn. Baldakinen nytillverkades 1896. Baldakinen sänktes inte 1924 vilket medför stort avstånd mellan korg och baldakin. Korgens sidor är rikt dekorerad med träreliefer inom rundbågiga fält. Sidorna delas av räfflade pilastrar med joniska kapitäl.

Bänkinredningen är från 1864 men byggdes om 1973 och fick ny färgsättning efter ritning av B Grönvall. Dörrar, ryggar och framskärmar är uppbyggda med ramverk och fyllningar. En genomgående överliggare binder ihop gavlar och dörrar. Inredningen är målad i brunt, beige, gult och orange. Sitsarna har fasta dynor.

Orgeln byggdes 1979 av A Mårtenssons orgelfabrik i Lund. Orgeln är inbyggd i fasaden från 1855 års orgel. Fasaden är tredelad med ett högre mittparti med trekantsgavel dekorerad med lagerkrans och slingrande band i guld. Gaveln kröns av en mussla. Orgelpiporna av metall är synliga i fasaden.

Storklockan av malm är gjuten 1771 av Andreas Wetterholtz i Malmö. *Lillklockan* av malm är gjuten 1839 av C O Fredriksson i Kristianstad. Båda klockorna pryds av inskriptioner och bladbårder.

Kyrkogården

Den äldsta delen av kyrkogården närmast kyrkan etablerades under medeltiden. Sannolikt följde kyrkogården i Lockarp det allmänna mönstret från denna tid; en betad ängsmiljö, där gravarna märktes ut med träkors eller liggande hällar. Enligt en beskrivning från 1665 omgavs kyrkogården av en stenmur täckt med tegel och portar täckta med tegel. Fram till 1795 stod en klockstapel av trä i det sydvästra hörnet av kyrkogården. 1871 beslöts att skaffa järngrindar istället för de tidigare av trä.

Kyrkogården utvidgades 1934 åt söder efter förslag av länsträdgårdsmästare Carl Lenné i Malmö. Muren mot söder revs delvis och uppfördes i stället på den nya kyrkogården. I övrigt omgavs nya delen av en vittad cementmur avtäckt med tegelpannor.

Beskrivning

Kyrkogården innehåller två delar. Hela kyrkogården omgärdas av en mur avtäckt med röda tegelpannor och en trädkrans av höga lindar och någon enstaka kastanj. Gråstensmuren runt gamla kyrkogården är putsad mellan gråstenarna, medan muren runt nya kyrkogården är helt putsad. Mellan gamla och utvidgade delen är delvis mur och delvis en häck av tuja och dessutom en trädrad. Runt kyrkan står äldre gravstenar framförallt på västra och södra sidan. Alla stenarna står i gräs. Bland de högresta stenarna finns obelisker och avbrutna kolonner. De flesta titlar är lantbrukare men här

finns även rusthållare, skräddarmästare, kvarnägare och läroverksadjunkt.

På den utvidgade delen från 1935 är stenarna låga och horisontella. De singeltäckta gravplatserna omgärdas av låga buxbomshäckar och stenarna står mot rygghäckar av avenbok. Gångarna är grusade. Stora delar av den utvidgade delen är ännu outnyttjad.

Gamla kyrkogården mot väster.

Nya kyrkogården.

Byggnader på kyrkogården

Ett före detta bårhus ligger i kyrkogårdens nordöstra hörn. Fasaden är vitputsad och sadeltaket belagt med korrugerad plåt lika kyrkans tak. Portarna har dekorativa gångjärn av järn. Huset byggdes som "spruthus" 1861 för förvaring av brandsprutan. Det gamla spruthuset byggdes om 1938 till bårhus.

Utanför kyrkogårdsmuren i öster finns två hus till kyrkogårdsförvaltningen.

Kulturhistorisk karaktärisering för Lockarps kyrkoanläggning

Lockarps lilla kyrkby med gårdar och gathus ligger samlad längs den stenlagda bygatan. Lockarp har spår av tiden före enskiftet med ett par gårdar kvar i byn. Byn omges fortfarande av landsbygd men vägar och industribebyggelse som expanderar påverkar byn. Järnvägen avslutar brutalt kyrkbyn i öster. Mot söder breder jordbrukslandskapet ut sig. Trots Malmös närhet i norr upplevs Lockarps kyrkby som en lantlig by med betande hästar och får.

Kyrkan ligger mitt i byn längs bygatan. På samma plats har en kyrka legat sedan medeltiden. Kyrkogården är omgärdad av en hög trädkrans och en stenmur med järngrindar. Intill kyrkan finns den gamla byskolan. Kyrkan i sitt sammanhang utgör en central och viktig del av byn.

Kyrkogården har två tydligt avläsbara delar med olika karaktär. Närmast kyrkan är högresta stenar från mestadels 1800-talet stående i gräs. Den utvidgade delen i söder karaktäriseras av buxbomsomgärdade singeltäckta gravar med lägre stenar stående mot rygghäckar av bok. De två delarna binds ihop av trädkransen och murarna. Kyrkogården är tämligen liten och upplevs mycket lummig med de höga träden. En milsvid utsikt över landskapet breder ut sig mot söder.

Kyrkan har medeltida ursprung men byggdes så kraftigt om 1886 att den helt har karaktär av nybyggnad. Ritningarna utfördes av stadsarkitekt William Klein men förslaget omarbetades av Ernst Jacobsson på Överintendentämbetet.

Kyrkan är en liten, vitputsad, enskeppig kyrka med långhus och något lägre och smalare rakt avslutat kor i öster och ett torn i väster. Fasaden är dekorerad med lisener, gesimser och rundbågsfriser. Gjutjärnsfönstren är rundbågiga. Dörr och fönsteromfattningar är kolonner i betong. Taket är av korrugerad plåt förutom tornspiran som har falsad plåt.

Under andra hälften av 1800-talet byggdes kyrkorna i olika historiserande stilar. Lockarps kyrkan är byggd i en blandstil med stilelement från olika tider. Klassiska element som kolonner i det för tiden nya materialet betong omger fönstren.

Rundbågsfrisen under takfallet refererar till nyromansk stil.

Exteriören är i stora drag oförändrad sedan 1886 förutom ändringen av korets fönster, byte av takmaterial och råglas i ett fönster.

Kyrkorummet är litet och ljust. Fönstren med klarglas är stora, sitter lågt och saknar innerbågar vilket ger nära kontakt mellan ute och inne. Fokus riktas mot det upphöjda koret. Rummet täcks av ett tredelat trätak som är dekorerat med sparrar, konsoler och en rundbågsfris. Trätak var billigare än att mura nya valv.

Mellan den slutna bänkinredningen i mittgången ligger en klistrad heltäckningsmatta på cementgolv som kanske är en av anledningarna till mögellukten i kyrkan.

Två renoveringar präglar kyrkan interiört. Vid Wåhlins renovering 1924 murades tyvärr de tre östfönstren i koret igen. Kvadermålningen på väggarna togs bort och predikstolen ändrades. På 1970-talet gjordes en helt ny interiör färgsättning på innertaket, bänkar och dörrar.

Predikstolen är ett vackert snidat 1500-tals arbete med dekorativa reliefer. Den har dock inget kvar av sin bemålning och har fått ett nytt underrede.

Om kyrkans medeltida historia minner altarskivan och dopfunten. Dopfunten tillhör dock de enklare utan några inhuggna reliefer.

Altaruppsatsen från 1706 har ett skickligt utfört träsnideri i akantusbarock av Nils

Wulf från Malmö. Han har gjort en nästan likadan altaruspsats i Västra Vemmerlövs kyrka. Wulf var ofta anlita för snickeriarbete i skånska kyrkor runt 1700.

Kyrkan har inte använts på flera år och kommer att överlåtas till koptisk-ortodoxa församlingen. Därmed kommer kyrkobyggnaden att få ett fortsatt liv i byn vilket är mycket positivt. Inventarierna kommer att tas ut och sparas på annat håll, därmed mister de sitt sammanhang och förlorar en del av sitt värde. Att altaruspsatsens upphovsman är känd ökar dess värde. Både predikstol och altaruspsats är tillverkade av lokala välrenommerade hantverkare.

Att tänka på

- Kyrkan ligger längs bygatan mitt i en liten sammanhållen by med gårdar och gathus. Byn ligger inom ett område som är klassat som värdefull kulturmiljö.
- Kyrkogårdens omgärdning med murar, järngrindar och lummiga trädkrans bör värnas. Det är positivt att äldre gravstenar bevarats runt kyrkan.
- Kyrkans exteriör bör värnas, men den korrugerade takplåten får gärna bytas och de igenmurade fönstren i öster gärna öppnas igen.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen före 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 3§. Anläggningen ligger inom av länsstyrelsen utsedd särskilt värdefull kulturmiljö, Foteviken-Hököpinge-Sjötorp-Pile-Glostorp-Lockarp-Oxie och inom Riksintresse Kulturmiljövård Foteviken –Glostorp-Lockarp-Oxie. Kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Lockarp 24:1 som utgör den ungefärliga gränsen för den medeltida bytomten och skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Kyrkorivningar och kyrkobyggen i Skåne 1812- 1912, Siegrun Fernlund, akademisk avhandling vid Konstvetenskapliga institutionen vid Lunds Universitet, 1982

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

470 nya kyrkor, Bidrag till Sveriges arkitekturhistoria 1850-1890, Jakob Lindblad 2009

Underhållsplan för Lockarps kyrka 2005-02-28, Wikerstål Arkitekter AB

Oxie härads kyrkor, Lockarp Historik och beskrivning, Helge Andersson, 1990

Femton kyrkor i Skåne, En modell för kulturhistorisk värdering av kyrkobyggnader. Rapport från projektet Övertaliga kyrkor, Henrik Widmark, odaterad, 2000?

I de dödas vilorum, Malmös begravningsplatser, Jeanette Rosengren & Ursula Striner, 2013

http://malmo.se/download/18.314e2e5b124a611034880004217/1491301824840/KMVRapport_2007_026_low.pdf

<https://www.sydsvenskan.se/2017-02-15/overgiven-kyrka-far-nytt-liv-och-nytt-namn>

Övriga uppgifter

Denna rapport om Lockarps kyrka, Malmö pastorat, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)

Karl Johan Kember (granskning),

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2017-08-15

Färdigställd rapport: 2017-10-03

Lockarps kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-natursten Murverk-tegel
Fasadmaterial:	Puts-slät
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak-Med dubbla fall Torntak-Pyramidtak
Taktäckningsmaterial:	Plåt-korrugerad Plåt-falsad
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Kor-öster-rakt